

PERTTU PÖLÖNEN

**Tulevaisuuden
identiteetit**

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Kaikille heille, jotka ovat tehneet minusta minut.

© Perttu Pölönen ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2020

Graafinen suunnittelu: Päivi Puustinen

ISBN 978-951-1-38301-7

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2020

SISÄLLYS

Johdanto 6

KUKA OLET?	13
TITTELIKRIITIKKI	29
KULTTUURI	43
IDENTITEETTIPOLITIIKKA	59
AITOUS	73
VALINNAT	89
MUUTOS	105
<hr/>	
TAITOTITTELIT	121
KIRKASTAJA	129
YHTEYTTÄJÄ	137
KOMPONEERAAJA	145
VAALIJA	154
VÄRITTÄJÄ	163
JOUSTAVOITTAJA	171
AISTITTAJA	180
KEKSI OMA TITTELISI!	188

Lopuksi 192

Lähteet 202

**JOHDANTO:
OLETKO VALMIS?**

Juoksinkin Helsinki-Vantaan lentokentän terminaalin halki, hyppäsin auton takapenkille ja huikkasin kuskille, että itsenäisyyspäivän juhliin, kiitos. Kuski oli veljeni. Lentoni oli ollut myöhässä, joten kiirettä piti. Vuoden 2013 itsenäisyyspäivän vastaanotto järjestettiin Tampereella, aikaa oli siis onneksi kurottavaksi. Kiihdytimme moottoritielle, ja aloin vaihtaa juhlapukua päälle. Minun oli määrä olla kättelyjonossa jo parin tunnin päästä.

Takapenkille oli levitetty suuri jätessäkki, jonka päällä ryhdyin vaihtamaan vaatteita. Automme oli perheen kakkosauto, vanha Peugeot, jota isäni käytti puutöissä, koska siinä oli peräkoukku. Kun olin nuori, meillä oli tapana tehdä klapikoneella koivuklappeja ja myydä niitä kyläläisille. Tuolla Peugeotilla ajoimme suuren klapikuorman kanssa ympäri tienoita. Parin päivän takaisten puutöiden jäljiltä auto oli vielä sotkuinen. Penkeillä oli myytyssä haketta, pölyä, murua, roskia, oranssi työhaalari, työkaluja ja moottorisaha. Vanhempani olivat matkoilla, eikä kukaan meistä ollut tajunnut siivota autoa ennakkoon – ehkä myös siksi, että olimme tottuneet takapenkin pimennettyjen ikkunoiden tuomaan yksityisyyteen. Siinä minä sitten olin, pukemassa upouutta juhlapukuani keskellä roinaa, likaisena ja myöhässä, samalla kun isoveljeni kaasutti sen minkä vuoden 2003 Peugeotista lähti.

Tunnelma sähköistyi, kun pääsimme lähemmäs määränpäättä. Autoja oli enää vähän, ja poliisi oli eristänyt viimeiset korttelit ylimääräiseltä liikenteeltä. Tulimme jonoon, joka vei hitaasti pääsisäänkäynnille. Edessä näkyi toinen toistaan hienompia autoja. Kiiltäviä Mersuja, Bemareita, Audeja, myös yksi Jaguar. Meidän likainen ja maanteiden kuraama vanha työautomme Peugeot, pösö, erottui joukosta kauas. Minua hävetti, vaikka olihan siinä jotain koomistakin. Ehdotin, että tekisimme u-käännöksen ja ottaisimme kulman takaa taksin viimeiselle 100 metrille, mutta oli jo liian myöhäistä kääntyä pois.

Minulla ei ollut mitään kokemusta hienoista juhlista tai etiketistä, olinhan vasta 18-vuotias. Kun veljeni pysäytti auton ovien eteen, avasin oven ja astuin ulos. Veljeni käski sulkemaan oven saman tien. Olin hämmentynyt, mutta sitten tajusin. Tällaisissa hienoissa juhlissa ovi tullaan avaamaan, ja se oli parin metrin päässä seisovan kadetin tehtävä. Vetäydyin takaisin autoon ja vedin oven sulkeeseen kiinni. Näin ikkunasta, kuinka kadetti katsoi kyseistä episodista pöllämystyneenä. Minua hävetti, taas. Miten onnistun pilaamaan kaiken, mitä teen? En selvästikään kuulunut juhlasakkiin.

Olin jo ehtinyt tottua takapenkin sotkuun, mutta kadetti ei. Hänen suunsa loksautti auki, kun hän avasi oven ja näki kaato-paikan auton sisällä. Kömmin moottorisahan, hakkeen ja roinan keskeltä ulos ja meinasi jätessäkin tarttua mukaani. Kadetin ilme oli muistamisen arvoinen. Kiitin häntä kohteliaasti ja varmistin vielä, että jätessä ei ollut tarttunut mukaani. Tuntui kuin maalaisjuntti olisi tullut isolle kirkolle suoraan metsätöistä. Kadettia se tuntui kuitenkin hymyilyttävän.

Päästyäni sisään menin ensimmäiseksi vessaan tarkistamaan, ettei pukuni ollut pölyssä. Autossa minulla oli vain pieni aurinkosuojaan peili eikä sen enempää. Pukuni oli siisti ja näytti hyvältä. Pieniä voittoja!

Juhlat olivat hienot, ja onnistuin olemaan mokaamatta kätelyä. Minulle ne olivat kuitenkin melko tylsät, koska en tuntenut sieltä ketään – tai oikeastaan, kukaan juhlavieraista ei tuntenut minua. En ollut saanut ottaa aveciakaan mukaan rajoitusten vuoksi. Kiersin toista tuntia hallia ympäri ja yritin näyttää siltä kuin en olisi ulkopuolinen. Tiedäthän, miltä tuntuu seistä sosiaalisissa tilanteissa yksin? Kun takaraivossa kolkutti vielä likainen auto ja kadettiepisode, minusta tuntui, että en kuulu tänne. Halusin onnistua, mutta jäin ulkopuoliseksi. En mennyt jatkoille.

Seuraavana aamuna minun piti lähteä heti takaisin lentokentälle. Tukholmassa minua odotti Nobel-juhlat, jonne olin saanut myös kutsun. Ajattelin, että turha antaa yksien Linnan juhlien

jättää outoa makua suuhun – paljon tärkeämpää olisi onnistua Nobeleissa. Ajattelin, että Linnan juhlat kävivät hyvänä harjoituksena. Jokin kiero defenssi sekini.

Tarina kertoo kahdesta perustavanlaatuisesta tarpeesta, joita meillä kaikilla on. Kiiltävät autot ja suuret juhlat... no ei nyt sentään. Vaan siitä, että haluamme tulla hyväksytyiksi ja kuulua joukkoon. Kun jokin jännittää, olemme hyvin tarkkoja siitä, että kaikki menee niin kuin pitää. Entä jos muille selviää, että olen erilainen enkä oikeasti ansaitse tätä?

Ajattelin ennen, että se mitä puen päälleni ja mistä olen kotoisin, on toisarvoista. Ajattelin, että ihmisen määrittelee se, mitä hän tekee, ja siksi suhtauduin moneen asiaan melko välinpitämättömästi. Olen onneksi oppinut tarkastelemaan itseäni monipuolisemmin. En voi valikoida asioita, joiden valitsen määrittelevän minua. Kaikki mitä olen ja teen, kertoo tarinaa siitä, kuka pohjimmiltani olen. Valintani paljastavat minut.

Identiteetti ei ole uusi aihe. Tuhansia vuosia sitten kirjoitetut tekstit ovat modernille ihmiselle edelleen hyvin ajankohtaisia. Pindaros tiivistä mielestäni oleellisen jo noin 2500 vuotta sitten: tule siksi, mikä olet, mutta opiskele ensin, mitä se on. Viime aikoina identiteettiä, persoonaa ja jopa minäkuvaa on lähestytty erilaisten jaotteluiden avulla. On olemassa jokin malli, väri, tyyppi, lokero tai kategoria, johon kuulut. Tällaiset jaottelut, aivan kuten persoonallisuustestitkin, ovat kompromisseja, joiden todenperäisyyden on hyvä suhtautua kriittisesti.

Tämä kirja ei pyri jakamaan ihmisiä erilaisiin ryhmiin eikä se pyri selittämään ihmistä kuin persoonallisuustesti. Kyseessä ei ole malli eikä teoria. Tavoitteeni ei ole myöskään supistaa aihetta yksiselitteiseen muotoon. Tavoitteeni on rikkoa rajoja, ei pystyttää niitä. Toivottavasti jätän jälkeeni enemmän kysymyksiä kuin vastauksia. Vaikka identiteetti ei ole uusi aihe, 2020-

luvun ihminen painii hyvin erilaisten kysymysten kanssa kuin aikaisemmat sukupolvet.

Tulevat vuodet ja vuosikymmenet pakottavat jokaisen meistä arvioimaan itseämme ja paikkaamme maailmassa uudestaan. Kun työ muuttuu, käsityksemme itsestämme on myös muututtava. Silloin rajoista ja lokeroista ei ole hyötyä. Sopeutuminen ei onnistu, jos olemme ankkuroineet identiteettimme tietynlaiseksi, muuttumattomaksi ja staattiseksi. Jos työstä on tullut identiteettimme, työn varassa on silloin paljon.

Kun tutustumme uuteen ihmiseen ja kysymme, kuka sinä olet, on tyypillistä kertoa, mitä tekee työkseen. Olemme tehneet ammattistamme erottamattoman osan itseämme. Vaikka olemme todellisuudessa mitä erilaisimpia ihmisiä, vastaamme kuitenkin sanoilla, kuten opettaja, lääkäri, rekkakuski tai myyjä. Olemme vuosien mittaan kasvaneet kiinni niihin titteleihin, joilla työtä kuvaamme.

Teknologisen kehityksen myötä monia ammattikuntia tulee katoamaan, mutta myös uusia luodaan tilalle. Monelle meistä ammatinvaihtaminen on väistämätöntä. Meillä on tapana suhtautua nihkeästi suuriin muutoksiin, varsinkin, jos identiteettimme on ehtinyt jo juurtua vanhaan. Muutos ei saa jäädä kankaan minäkuvan vuoksi tapahtumatta. Tarve nimetä oma itsensä ja puolustaa sitä on monen ongelman ydin. Niin kauan kuin identiteetti on pakkomielle, emme kestä elämän heittämiä esteitä, haasteita ja muutoksia.

Jos haluat valmistautua tulevaisuuteen, ensimmäinen tehtäväsi ei ehkä olekaan tutustua megatrendeihin tai osallistua tekoälyn alkeiskursseille. Ehkä ensimmäinen tehtäväsi on pysähtyä miettimään, kuka sinä olet – ja mitä voisit olla. Meidän on päivitettävä ajatteluamme niin, että muutos voi ylipäättään tapahtua. Identiteetti voi olla este tai mahdollistaja. Voisitko kuvitella olevasi aurinkokennoteknikko, sosiaalityöntekijä, sovelluskehittäjä, henkilökohtainen hoiva-avustaja, maatalousmanageri tai lohko-
ketjuspesialisti? Oletko valmis?

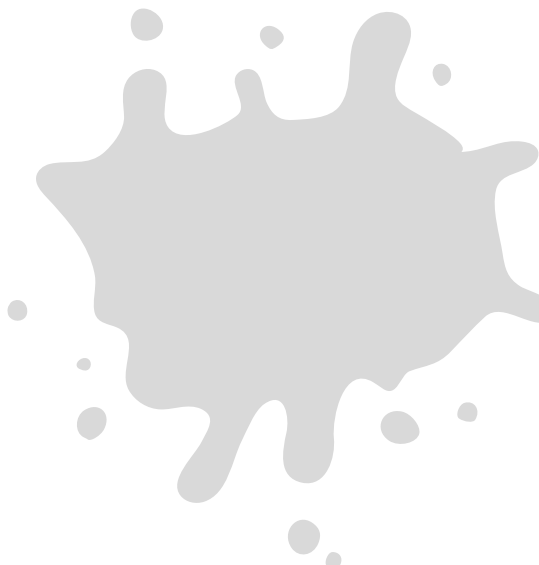
Tulevaisuudessa meillä tulee olemaan useita erilaisia työtehtäviä ja sitä kautta myös useita nimikkeitä ja titteleitä. Mikroyrittäjäys ja keikkatyöläisyys yleistyvät. Alan vaihtamisesta tulee normaalia. Saamme monta työidentiteettiä, jotka vaihtelevat työstä riippuen. Enää et ole yksi ja sama asia läpi elämäsi, olet paljon enemmän.

Ongelma ei ole, ettemmekö kykenisi muuttamaan identiteettiämme ja sopeutumaan erilaisiin töihin tulevaisuudessa. Olemme lopulta yllättävän hyviä oppimaan uusille tavoille. Ongelma on, että meillä ei ole sanoja ja käsitteitä, jotka tuntuisivat omilta. Emme tiedä, minkä varaan rakentaa, sillä tulevaisuuden ammattinimikkeitä ei vielä ole. On vaikeaa kehittää jotain tai tulla joksikin, jolla ei ole vielä nimeä.

Olen kehittänyt ajatuksen taitotitteleistä, joista kirjoitan lisää kirjan toisessa osassa. Ne ovat dynaamisia ja toimintaa kuvaavia sanoja, kuten kirkastaja, välittäjä ja yhdistäjä. Jos alkaisimme määritellä itseämme tästä näkökulmasta (kun tulevaisuuden työnimikkeitä ei vielä tosiaan tiedetä), olisimme joustavampia maailman muuttuessa. Kirkastaminen, välittäminen ja yhdistäminen kun eivät rajoitu mihinkään tiettyyn ammattiin, vaan ne ovat taitoja ja ominaisuuksia. Väitän, että tulevaisuudessa näitä taitoja tarvitaan varmasti.

Kirja jakautuu kahteen osaan, ”teoriaan ja käytäntöön”. Ensimmäisessä osassa pohditaan identiteettiä ja sen muodostumista eri näkökulmista. Toisessa osassa hypätään syvemmälle taitotitteleihin. Ensin hajotetaan, sitten rakennetaan uudestaan.

Tulevaisuudessa voi olla vaikea määritellä itseään. Nyt kannattaa kuitenkin aloittaa omien vahvuuksien tunnistamisesta ja sanoittamisesta. Minäkuvan muuttuminen, identiteettikriisi ja ammatin vaihtuminen voivat tuntua ahdistavilta tai innostavilta, uhilta tai mahdollisuuksilta. Muutos ei ole pelottavaa, jos sen sanoittaa hyvin.

Itsensä kuvaileminen
on vaikeaa.
Mistä se johtuu?

KUKA OLET?

Oscar Wilde sanoi, että useimmat ihmiset ovat kopioita muista ihmisistä. Heidän ajatuksensa ovat itse asiassa muilta ihmisiltä omaksuttuja, heidän elämänsä on muiden elämien matkimista ja heidän intohimonsa ovat lainauksia muilta. Lev Vygotskyn mielestä se oli hyvä asia – hänen mukaansa tulemme omaksi itseksemme vain muiden kautta. On esitetty arvioita, joiden mukaan olisimme noin viiden lähimmäisen ystävämme keskiarvo niin hyvässä kuin pahassa.

Hermann Hesse sen sijaan oli sitä mieltä, että tarkoituksemme ei ole tulla toistemme kaltaisiksi. Meidän tarkoituksemme on huomata toiset, oppia näkemään heidät ja arvostaa heitä sellaisina kuin ovat. Ranskalainen kirjallisuuskriitikko Charles Saint-Beuve menee vielä askeleen pidemmälle. ”Kerro minulle, kuka sinua rakastaa ja kuka sinua ihailee, niin minä kerron sinulle, kuka sinä olet.”

Kun Michelangelolta kysyttiin, miten hän onnistui veistämään niin hienon patsaan Daavidista, tarinan mukaan hän sanoi

poistaneensa kaiken, mikä ei ollut Daavidia. Olisiko meidänkin tarkoitus vain karsia kaikki turha pois – selvittää, mitä emme ole tai mitä emme halua tehdä – niin että jäljelle jää olennainen? Dostojevski tuli siihen lopputulokseen, että ihminen jää mysteeriksi. Vaikka käyttäisi koko elämänsä yrittääkseen löytää itsensä, mutta ei siinä onnistu, ei ole missään nimessä käyttänyt aikaansa huonosti.

Kynnisiimpien mielestä viisainta olisi olla edes yrittämättä löytää itseään. Joku saattaa ajatella suojelevansa itseään kieläytymällä tuntemasta itseään. Oli niin tai näin, ehkä on vain hyväksyttävä, että tuskin löydämme vastausta. Uskon, että sen etsiminen on silti antoisaa. Pop-tähti Kesha tiivistänee vuosisatojen pohdinnat parhaiten laulaessaan musiikkivideolla lasinsirpalemekossa ammuspatruuna olallaan ja glitteriä huulillaan: me olemme keitä me olemme.

TUNNE ITSESI

Tunne itsesi (know thyself) on fraasi, joka on inspiroinut filosofi- ja vuosituhansien ajan. Se kaiverrettiin Apollonin temppeliin Delfoissa ja vaikutti syvästi muun muassa Sokratesiin. Sen juuret voivat olla vieläkin kauempana, aina muinaisessa Egyptissä saakka. Nykyään tuohon aforismiin törmää lähinnä sisustustauluissa, self help -kirjoissa ja sosiaalisessa mediassa. Yhtä on se, että suurenmoisilla filosofeilla, kirjailijoilla ja pop-tähdillä on ollut siihen aina jotain lisättävää.

Itsensä tunteminen on eittämättä tärkeää, mutta miksi? Perusolettamus on, että itsensä pitää tuntea, jotta voi toimia omaksi edukseen ja muiden parhaaksi. Lisäksi itsensä tuntemista pidetään avaimena onneen; hyväksy itsesi sellaisena kuin olet. Itsensä tuntemiseen liittyy myös kaipaus johonkin suurempaan... ikään kuin itsensä tunteminen loisi yhteyden ihmisluontoon, joka yhdistää meitä kaikkia.

Moderni ihminen tuntee itsensä näyttämällä itsensä muille. Hän viestii itsestään kulutustottumusten ja sosiaalisen median kautta. Hänellä on niin kiire näyttää muille, minkälainen hän on, ettei ehdi tuntea itseään sellaisena kuin on oikeasti. Kiireessä ja melskeessä moni unohtaa, millainen todella onkaan. Silloin itsensä tunteminen ei perustu todellisuuteen vaan mielikuviin. Jos emme tunne itseämme, emme pysty vaalimaan omaa hyvinvointiamme.

Kuvittele itsesi kirjakauppaan. Näet kirjan tasa-arvosta ja nappaat sen mukaasi. Katseesi osuu myötätunto-oppaaseen ja hetken pläräiltyäsi päätät ostaa myös sen. Kassan kautta kotiin. Viikkoja ja kuukausia kuluu, mutta et ole vielääkään avannut kirjoja. Ostit kirjat, koska ne sopivat identiteettiisi ja viestivät sinusta jotain. Mutta ei sinulla todellisuudessa ole ollut aikaa tai kiinnostusta lukea niitä. Tiedät, että tasa-arvo on tärkeää ja haluat olla ihminen, jolle se myös merkitsee jotain. Ostit myötätunto-oppaan, koska niin myötätuntoa arvostavat hyvät ihmiset tekevät. Nämä asiat ovat osa sinua. Jos olisit oikeasti tuntenut itsesi, olisit ehkä jättänyt kirjat kauppaan etkä ostanut niitä lojumaan kotiin.

Meillä on mielikuva itsestämme, jotta arkielämämme olisi sujuvampaa. Kun tiedät, millainen ihminen olet, on helpompi tehdä valintoja. Ja se on hyvä – muuten kirjakauppakäynnistä ei tulisi mitään, kun jäisit jokaisen kirjan kohdalla pohtimaan elämäsi, arvojesi ja maailmantilaa. Yleensä se, mitä arvostaa, paljastaa myös vastakohtan: et osta kaupasta sen yhtiön kaakaota, jonka tuotanto ei ole eettistä. Ethän sinä ole se ihminen, jolle lapsityövoima on samantekevää.

Moderni ihminen on tarkka siitä, mitä on ja mitä ei ole. Tuo matto ei sovi asuntooni, koska se ei ole ihan minua, tiedätkös? Vegaanihampurilainen vai tuplapihvipekonijuustomajoneesiateria? Mitä se kertoo minusta, jos olen se mättäjä? Moderni ihminen haluaa jatkuvasti jotain ja on myös tarkka siitä, mitä

ei halua. Tämä aiheuttaa valtavasti kärsimystä. Jokainen matto, hampurilainen, kirja ja suklaapatukka on kannanotto siitä, millainen ihminen olet. No, onko kivaa tuntea itsensä? Ei. Tunnumme mieluummin sen silotellun ja puhtoisen itsemme kuin todellisen minämme.

Tunne itsesi -fraasiin liittyy toinenkin ongelma. Me muutumme koko ajan. Sinäkään et välttämättä tunne itseäsi juuri nyt, vaan olet sen mielikuvan varassa, jonka muodostit muutama vuosi sitten. Ja olet sen jälkeen varmasti muuttunut. Introvertista voi tulla ekstrovertimpi ja iltaihmisestä voi tulla aamuihminen. Jos emme salli muutosta, koska ”se ei ole minä”, tunne itsesi -fraasista tulee neuvo, joka kahlitsee menneisyyteen. Jos me muutumme, mutta minäkuvamme pysyy samana, syntyy ristiriita sen välillä, kuka olemme ja kuka luulemme olevamme. Syntyy kognitiivinen dissonanssi. Olet jotain, vaikka luulet toista. Teet jotain, vaikka haluat muuta.

Psykologit ovat havainneet, että ihmisillä on harha omasta muuttumattomuudestaan. Ehkä mielenterveytemme kannalta on välttämätöntä, että koemme löytäneemme itsemme ja ajatlemme pysyvämme samanlaisina aina. Arvot ja asenteet muuttuvat silti nopeammin kuin uskomme – jo viikkojen tai kuukausien päästä saatat ajatella eri tavalla, vaikka luulit olevasi samanlainen vielä kymmenen vuoden päästä. On myös tutkittu, että mitä enemmän altistumme jollekin, sitä huomaamattomammin alamme pitämään siitä. Sama pätee myös toisin päin: mitä enemmän haluamamme asia aiheuttaa turhautumista, sitä enemmän alamme karttaa sitä. Muutumme monella tasolla joka ikinen hetki, ilman että sitä edes huomaisimme tai tiedostaisimme.

Ranskalainen kirjailija André Gide kirjoittaa teoksessaan *Autumn Leaves* seuraavasti: ”Perhosentoukasta, joka pyrkii tuntemaan itsensä, ei voisi koskaan tulla perhonen.” Myös tämä kirja perustuu ajatukselle, että meidän pitäisi kiinnittää enemmän huomiota tulevaisuuteen kuin menneisyyteen. Elämä on jatkuvaa

muutosta, ja se mikä ei muutu, häviää. On hyvä tuntea perhosen-toukka, mutta vielä parempi on tuntea perhonen.

KUKA OLET? KYSYPÄ JOKU TOINEN!

Onko identiteetistä vaikea puhua sen takia, että kysymys ”Kuka sinä olet?” on niin hankala? Kysymyssana ”kuka” ohjaa vastaamaan substantiivilla. Olisiko itsestään helpompi puhua, jos kysyisimme ”Miten sinä olet?”, ”Milloin sinä olet?” tai ”Millainen sinä olet?” Kysymys on nimittäin parempi silloin, kun vastataksien on annettava kokonaisia lauseita.

Kun puhumme itsestämme, käytämme mielikuvia ja toivomme, että vastaanottaja ymmärtää ne niin kuin tarkoitimme. Liitämme titteleihin usein ennakkoluuloja, ja siksi itsestään on todennäköisesti myös vaikea puhua. Minkälainen ihminen opettajaksi itseään kutsuva mielestäsi on? Entä minkälainen henkilö on hakeutunut töihin armeijaan? Mitä se kertoo, jos joku on työtön? Minulle jokin titteli tuo erilaiset mielleyhtymät kuin sinulle. Jos kutsun itseäni puhujaksi tai kirjailijaksi, mitäköhän kaikkea muuta olet juuri tulkinnut minusta?

Haluamme hallita sitä mielikuvaa, joka toiselle muodostuu. Haluamme muiden ymmärtävän meitä. Siksi puhuminen omasta itsestään voi tuntua niin vaikealta tai jopa pelottavalta. Puhuminen omasta identiteetistä tulee kuitenkin sitä helpommaksi, mitä sopivampia sanoja löydämme. Usein sanavarastomme ei kuitenkaan riitä kuvailemaan sitä moninaisuutta, mitä meihin jokaiseen kätkeytyy – eikä meillä ole takeita siitä, että toinen ymmärtäisi sanat samalla tavalla.

Puhuminen identiteetistä on kuin uhkapeli. Otamme riskin kertomalla jotain itsestämme ja toivomme, että toinen tajuaa ja hyväksyy sen. Panokset ovat korkeat, sillä minäkuva on kovaa valuuttaa. Moni meistä bluffaa silti – tai juuri siksi. Joko emme paljasta itseämme sellaisena kuin olemme tai emme osaa kertoa

itsestämme juuri sellaisina kuin olemme. Harva meistä on täysin rehellinen. Voi myös olla, että henkilö ei tiedä kuka on, mitä haluaa ja mitä oikeasti tekee. Olemme vain oppineet pelaamaan peliä ja antamaan tilanteeseen sopivan vastauksen. Kukapa nyt haluaisi näyttää omaa keskeneräisyyttään.

”Kuka sinä olet?” on lisäksi kysymys, joka tarkoittaa eri asioita eri ihmisille. Jos kysyt tuon kysymyksen työttömältä, kysymys voi tehdä hänen olonsa epämukavaksi. Jos kysyt uraohjukselta, hän kertoo mielellään itsestään ja työstään. Emme voi koskaan olla varmoja siitä, millainen elämäntilanne toisella on ja miten hän tuon kysymyksen kokee.

Toinen samanlainen kysymys on ”Mistä olet kotoisin?”. Yhdelle kysymys on negatiivinen, toiselle positiivinen. Kukaan ei voi vaikuttaa omaan syntymäpaikkaansa. Jos kotipaikkakunnastaan ei jostain syystä pidä tai ole siitä ylpeä, pitääkö sen silti määrittää ihmistä. Parempi olisi kysyä ”Missä olet paikallinen?”, koska silloin jokainen voi itse päättää, minkä paikkakunnan tuntee kodikseen.

On identiteettejä, joista emme pääse irti ja joita emme voi valita. Minä olen esimerkiksi suomalainen mies, vaikka en näin erityisesti koskaan valinnut. Tuossa tittelissä ei ole mitään vikaa, mutta joskus se synnyttää mielikuvia, joiden en koe kuvaavan itseäni. Silloin on määriteltävä itsensä ja suhtautumisensa titeliin uudestaan. Millä tavalla olen suomalainen mies? Mitä se kertoo minusta? Jos titteli ei salli monimuotoisuutta, syntyy ristiriita. Olen mutta en ole.

Myös yhteiskuntamme antaa meille titteleitä, joihin emme voi vaikuttaa. Joku on maahanmuuttaja, koditon tai eronnut ilman omaa päätöstään. Vaatii paljon energiaa tehdä työtä titteleiden tuomia mielikuvia vastaan ja luoda niihin monimuotoisuutta ja harmaan sävyjä. Jos ennakkoluulot ovat tiukassa jonkin ryhmän suhteen, tarvitsemme paljon todisteita muuttaaksemme mieltämme.

Moni ajattelee olevansa tasapuolinen, ennakkoluuloton ja realistinen erilaisten ihmisten suhteen, mutta todellisuudessa teemme jatkuvasti tulkintoja ja arvioita ihmisistä. On mahdollista olla täysin tasapuolinen, vaikka siihen pitääkin pyrkiä. Ilman aktiivista työtä mieleemme pyrkii vain vahvistamaan aikaisempia käsityksiämme. Jos luulit saavasi puhtaata paperit, olet ehkä pahimmasta päästä.

Kun ensi kerralla joku kertoo itsestään, yritä aktiivisesti olla luomatta liian pitkälle meneviä mielikuvia. Luota siihen, mitä toinen sanoo, äläkä siihen, mitä siitä tulkitset. Muista, että toinen pelaa uhkapeliä, ja hän toivoo sinun ymmärtävän hänen sanansa oikein. Voi olla, että hän on jotain tahtomattaan. Kun olet itse samassa tilanteessa kertomassa itsestäsi, varmaan toivot, että myös sinua kuunneltaisiin ilman ennakkoluuloja.

Ymmärtäminen on arvokkaampaa kuin tieto. Monet ihmiset tietävät sinut, mutta vain harva todella ymmärtää sinua. Jos osaisimme kertoa itsestämme paremmin, ehkä meitä olisi myös helpompi ymmärtää. Tee toiselle palvelus ja päästä hänet palkkahästä. Älä kysy kuka hän on. Kysy millainen hän on, miten hän kaiken sen tekee ja milloin hän aikoo toteuttaa unelmansa – ja anna hänelle tilaa sekä aikaa kertoa.

KERROTKO ITSESTÄSI TILASTOJA VAI TARINOITA?

Etelä-Ranskan Cannesissa oli helteinen päivä, kun odotin ikonisen Carlton-hotellin ravintolassa erästä hyvin vaikutusvaltaista henkilöä. Minun oli määrä tavata lakimies, joka puhui Michael Jacksonista tuttavallisesti etunimellä ja jolla oli olohuoneessaan Elton Johnin lahjaksi antama valkoinen flyygeli. Tuo mies oli urallaan edustanut jokaista maailmanluokan tähteä ja tehnyt heille kymmenien miljoonien dollareiden diilejä. Tapaminen oli yli vuoden pohjustuksen tulosta, ja nyt siihen oli enää

muutamia minuutteja. Olin hermoissani. Sisällä oli ilmastointi, mutta käteni hikosivat.

Tiesin, että hän on yksi maailman parhaista. Olin lentänyt paikan päälle vain häntä varten ja valmistautunut perusteellisesti – odotin tiukkoja kysymyksiä, joihin olin valmis reagoimaan nopeasti. Mies saapui paikalle, aloimme jutella.

Meillä oli agenda tapaamiselle, mutta hänellä ei selvästikään ollut kiire mennä asiaan. Aivan yllättäen hän kysyi minulta, minkälainen perhe minulla oli. Olin ihmeissäni, mutta vastasin. Hän oli kiinnostunut vanhemmistani ja sanoi haluavansa tavata heidät vieraillessaan Suomessa seuraavan kerran. Olin totaalisen hämmästynyt. En ollut kuvitellut hetkeäkään, että tällainen iso kiho kysyisi henkilökohtaisia kysymyksiä. Osa minusta ajatteli sen olevan jopa alentavaa – ihmettelin, miksi tällaisesta edes keskustelimme, kun nyt kerran olemme päässeet samaan pöytään. Eikö hän ota minua tosissaan?

Hän kertoi kuitenkin myös itsestään. Siitä minkälaiseen perheeseen hän syntyi Yhdysvalloissa 1940-luvun puolella välissä ja minkälaisia vaikeuksia hänellä oli koulussa ollut. Hän kertoi hakeneensa 45 eri yliopistoon. Hän kertoi, kuinka hän oli vähällä lentää pois yliopiston kursseilta myöhästelyn vuoksi. Koska hän teki yötöitä, hän oli usein myöhässä aamun luennolta. Menestys ei ollut tullut sattumalta tai helposti.

Vasta pitkän tovin jälkeen menimme asiaan, ja silloin minulle valkeni hyvin epätyypillisen tapaamisen merkitys. Hän sanoi lukeneensa ansioluetteloni, tutustuneensa projekteihini ja olevansa vaikuttunut. Ei hän olisi suostunut tapaamiseen, jos olisi ollut epävarma minusta. Minun ei siis enää tarvinnut yrittää eikä jännittää. Olisi ollut turhaa käydä läpi niitä asioita, jotka ovat paperilla. Hän halusi tutustua minuun – niihin asioihin, jotka oikeasti ovat tärkeitä ja erityisiä.

Hän kertoi, että unohdamme ihmiset nopeasti, jos heistä ei tule mieleen tarinoita. Siinä hän oli oikeassa. Vielä vuosienkin

jälkeen minulla on tunne, että tuntisin hänet henkilökohtaisesti. Ei mikään ihme, että hän on haalinut itselleen sellaisen verkoston superstaroja.

Saman päivän iltana Cannesissa järjestettiin konsertti, johon menimme yhdessä. Konsertin päätyttyä hän vei minut backstageille moikkaamaan esiintyjä, hänen kavereitaan. Erästä naisartistia en tunnistanut kasvoilta, mutta hän vaikutti mukavalta. Tajusin vasta myöhemmin, että hän oli ollut Spice Girlsin Mel C. Tuon miehen seurassa mikään ei enää yllättänyt.

Tapaaminen opetti minua näkemään, että loppujen lopuksi on vain kahdenlaisia asioita, joita itsestämme kerromme muille: tilastoja ja tarinoita. Tilastot saa selville ansioluettelosta, ja ne olisi helppo laittaa Exceliin. Minkä ikäinen olet? Mitä olet opiskellut? Missä olet töissä? Tarinoita ei sen sijaan ole ansioluettelossa, mutta ne ovat identiteettimme kannalta tärkeämpiä. Millaiset vanhemmat kasvattivat sinut? Minkälainen ensimmäinen opettajasi oli? Minkälaisia unelmia sinulla on ollut?

Kun tutustumme uusiin ihmisiin, kerromme itsestämme yleensä tilastoja. Olemme kasvaneet näkemään itsemme tilastojen, kategorioiden ja luokkien kautta. Mieti hetki, miten kerrot itsestäsi muille ihmisille. Kerrotko sinäkin tilastoja? Näin tehdessämme unohdamme todennäköisesti heti seuraavana päivänä mitä ikinä kerroitkaan itsestäsi. Jos kertoisimme itsestämme enemmän tarinoita, ne saattaisivat elää vastaanottajien mielissä pitkänkin ajan. Eräs ystäväni kutsui minua pitkään nimellä ”Hey Finland”, sillä hän muisti jonkin tarinan, jonka olin joskus kertonut Suomesta. Hänellä ei ollut aavistustakaan, mikä nimeni oli tai mitä tein työkseni. Minusta näin oli hyvä.

Kerromme itsestämme tilastoja, koska yritämme vakuuttaa toiset. Haemme hyväksyntää ja kunnioitusta, varsinkin jos olemme epävarmoja ja meitä jännittää. Aivan kuten minä

tuossa tapaamisessa, en todellakaan ajatellut minun omilla tarinoillani olevan mitään väliä vaan ainoastaan meriiteilläni. Emmekö voisi luopua tarpeesta oikeuttaa oman olemassaolomme tilastoilla?

Oli huojentavaa oppia, että meriitit eivät kiinnosta – ja oppia se henkilöltä, joka on yksi maailman parhaista. Vaikka monien mielestä arvokkaisiin bisnestapaamisiin ei kuulu lapsuuden tarinat, oli upeaa nähdä, että parhaiden mielestä kuuluu.

HALUATKO PALAUTTAA LAITTEEN TEHDASASETUKSIIN?

Nostalgisoitko lapsuuttasi? Oliko elämä silloin ihanaa, vapaata ja kultaista? Jos miettii tarkemmin, myös lapsena oli haasteita ja huolia. Ne saattavat toki näyttää nykyminän näkökulmasta hellyttävän pieniltä, mutta kokemuksina ne olivat varmasti silloin aivan yhtä vahvat. Kun ammuin jousipyssyllä vahingossa kasvihuoneemme ikkunan rikki, tuntui kuin olisin vajonnut kuiluun, josta en edes halunnut nousta. Nyt ymmärrän reaktion olleen ylimitoitettu, koska lasin pystyy onneksi vaihtamaan kohtuuhinnalla.

Tunnetaidot ovat yksi monista asioista, joita on saanut oppia varttuessaan vanhemmaksi. Parinkymmenen vuoden jälkeen itsensä tuntee paremmin kuin aikaisemmin. Yhtäkkiä lapsuus ja nuoruus kaikkine vaiheineen, tunnekuohuineen, kuiluunputoamisineen ja kriiseineen eivät tunnukaan enää niin ruusuilta, että sinne haluaisi saman tien takaisin.

Ajattelen, että elämämme on tietyllä tavalla samanlaista, olimmepa minkä ikäisiä tahansa – aina on jotain hyvää ja huo-noa. Meillä on kuitenkin tapana nostalgisoida mennyttä ja kat-soa taaksepäin kaihoten.

Ovatko ajan kultaamat muistosi lapsuudestasi täynnä vapautta ja huolettomuutta? Kaipaavat varmaan elämäsi juuri nyt